

Program współfinansowany ze środków Unii Europejskiej

**PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH
NA LATA 2007-2013**

(PROW 2007-2013)

**DZIAŁANIE 311
„RÓŻNICOWANIE W KIERUNKU DZIAŁALNOŚCI NIEROLNICZEJ”**

PORADNIK DLA BENEFICJENTÓW

Warszawa, wrzesień 2011 r.

SZANOWNI PAŃSTWO

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) jest podstawowym instrumentem wsparcia przekształceń strukturalnych, ekonomicznych i społecznych w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych w nowym okresie programowania, finansowanym z udziałem środków UE. Program ten obejmuje m.in. działania przeznaczone na wsparcie podejmowania lub rozwijania pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Jednym z nich jest działanie 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*.

Niniejszy Poradnik uwzględnia zmiany, jakie wprowadzone zostały przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi¹, pełniącego funkcję Instytucji Zarządzającej Programem. Dotyczą one m.in. nowych zasad ustalania kolejności przysługiwania pomocy oraz zwiększenia maksymalnej kwoty pomocy do 500 tys. zł - w przypadku Beneficjentów, którzy będą ubiegać się o wsparcie na operacje dotyczące wyłącznie wytwarzania biogazu rolniczego lub energii elektrycznej z biogazu rolniczego. Zmiany te uwzględniają również rozszerzony katalog zdarzeń losowych, w przypadku których osobom poszkodowanym w wyniku ich wystąpienia przysługuje 80% poziom pomocy.

Mamy nadzieję, iż informacje zawarte w poradniku ułatwią Państwu skorzystanie ze wsparcia i realizację zaplanowanych przedsięwzięć.

¹ rozporządzeniem *Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 sierpnia 2011 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013* (Dz. U. Nr 172, poz. 1027).

Kto może zostać Beneficjentem działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*?

O pomoc może ubiegać się rolnik lub jego domownik w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, lub małżonek tego rolnika:

- który jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
- który jest pełnoletni i nie ukończył 60 roku życia,
- który ma miejsce zamieszkania w miejscowości należącej do:
 - gminy wiejskiej, lub
 - gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, lub
 - gminy miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców,

Uwaga: Wymóg dotyczący miejsca zamieszkania w ww. miejscowościach powinien być utrzymany w trakcie realizacji operacji oraz przez okres 5 lat od dnia przyznania pomocy, (tj. podpisania *umowy przyznania pomocy*).

- który nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy na podstawie przepisów rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005, str. 1, z późn. zm.), oraz przepisów Unii Europejskiej wydanych w trybie tego rozporządzenia lub przepisów odrębnych,

Uwaga: Daną operację wyklucza się ze wsparcia i odzyskuje się wszystkie kwoty, które zostały na nią wypłacone w przypadku stwierdzenia, że Beneficjent umyślnie złożył fałszywą deklarację. Ponadto, Beneficjenta wyklucza się z otrzymywania wsparcia w ramach tego samego środka w roku kalendarzowym, w którym dokonano ustalenia oraz w następnym roku kalendarzowym.

- który nie wystąpił o przyznanie lub nie przyznano mu renty strukturalnej w ramach PROW 2004-2006 lub PROW 2007-2013,
- który jest nieprzerwanie ubezpieczony w pełnym zakresie na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników przez okres co najmniej ostatnich 12 miesięcy poprzedzających miesiąc złożenia *wniosku o przyznanie pomocy*,
- który nie będzie realizował operacji² jako współnik spółki cywilnej,

jeżeli za rok poprzedzający rok złożenia *wniosku o przyznanie pomocy* przyznano płatność do gruntów rolnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego posiadanego przez tego rolnika *albo* ten rolnik był domownikiem rolnika posiadającego takie gospodarstwo rolne *albo* jego małżonkiem.

Rolnik mogący ubiegać się o pomoc w ramach PROW 2007-2013 jest to pełnoletnia osoba fizyczna, zamieszkująca i prowadząca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osobiście i na własny rachunek, działalność rolniczą w pozostającym w jej posiadaniu gospodarstwie rolnym, w tym również w ramach grupy producentów rolnych, a także osoba, która przeznaczyła grunty prowadzonego przez siebie gospodarstwa rolnego do zalesienia.

Domownik jest to osoba, która:

- jest bliska rolnikowi,
- ukończyła 16 lat,

² operacja - oznacza inwestycję lub kilka inwestycji, na realizację których występuje się o pomoc w jednym *Wniosku o przyznanie pomocy*; odpowiednik pojęcia „projekt”, stosowanego w przypadku SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”.

- pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie,
- stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy.³

Na jakie operacje może być przyznana pomoc?

Pomoc może być przyznana na operacje obejmujące wyłącznie inwestycje związane z podejmowaniem lub wykonywaniem wspieranej działalności nierolniczej (gospodarczej), jeśli m.in.:

- operacja jest uzasadniona ekonomicznie, w tym pod względem jej kosztów oraz zapewnia osiągnięcie i zachowanie celów działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*,
- operacja spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają do niej zastosowanie,
- inwestycje związane z budową, remontem, wyposażeniem, zagospodarowaniem nieruchomości objętych operacją, dotyczą nieruchomości położonych w ww. miejscowościach,
- operacja nie jest finansowana z udziałem innych środków publicznych,
- operacja będzie realizowana w 1 albo 2 etapach, a w przypadku operacji obejmującej inwestycje polegające na nabyciu rzeczy będących przedmiotem leasingu - maksymalnie w 10 etapach,
- płatność ostateczna będzie obejmować nie mniej niż 25% łącznej planowanej wysokości pomocy – w przypadku operacji 2-etapowych (nie obejmujących leasingu).

Jaki jest zakres działalności nierolniczych objętych pomocą?

Pomoc może być udzielana z tytułu operacji związanych z podejmowaniem lub wykonywaniem działalności nierolniczej w zakresie:

- usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa,
- usług dla ludności,
- sprzedaży hurtowej i detalicznej,
- rzemiosła lub rękodzielnictwa,
- robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych,
- usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, w tym wynajmowania pokoi w budynku mieszkalnym oraz sprzedaży posiłków domowych lub świadczenia innych usług związanych z pobytem turystów w gospodarstwie rolnym,
- usług transportowych,
- usług komunalnych,
- przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych,
- magazynowania lub przechowywania towarów,
- wytwarzania produktów energetycznych z biomasy,
- rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Szczegółowy wykaz kategorii działalności gospodarczych wspieranych w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*, wg. numerów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), zawiera załącznik Nr 1 „Wykaz działalności nierolniczych, w których zakresie może być przyznana pomoc” do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z

³ W rozumieniu art. 6 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników.

dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”. Został on zamieszczony również w końcowej części niniejszego Poradnika (Załącznik nr 1).

Jaki jest maksymalny okres realizacji operacji?

Operacje finansowane bez udziału leasingu mogą być realizowane maksymalnie w 2 etapach. Zakończenie realizacji operacji i złożenie *wniosku o płatność* ostateczną powinno nastąpić w terminie:

- 24 miesiące od dnia zawarcia *umowy* – w przypadku operacji realizowanych w 1 etapie,
- 36 miesięcy od dnia zawarcia *umowy* – w przypadku operacji realizowanych w 2 etapach,

lecz nie później niż do dnia 30 czerwca 2015 r.

Wniosek o płatność pośrednią należy złożyć w terminie 24 miesiące od dnia zawarcia *umowy przyznania pomocy* – w przypadku, gdy *wniosek* dotyczy etapu, który nie jest etapem końcowym.

Złożenie wniosku o płatność ostateczną po upływie ww. terminów maksymalnych (tj. 24 miesiące dla operacji 1-etapowych i 36 miesięcy dla operacji 2-etapowych) skutkować będzie odmową wypłaty pomocy i wypowiedzeniem przez Agencję *umowy*.

W przypadku operacji obejmujących inwestycje polegające na nabyciu rzeczy będących przedmiotem leasingu liczba etapów może wynieść maksymalnie 10. Pierwszy *wniosek o płatność* pośrednią należy złożyć w terminie do 12 miesięcy od dnia zawarcia *umowy*, przy czym *wnioski* te nie mogą być składane częściej niż 2 razy w roku. Zakończenie realizacji operacji i złożenie *wniosku o płatność* ostateczną musi nastąpić w terminie do 60 miesięcy od dnia zawarcia *umowy*, lecz również nie później niż do dnia 30 czerwca 2015 r.

Jakie rodzaje kosztów są uznawane za kwalifikowalne?

Zakres kosztów kwalifikowalnych, tj. mogących podlegać refundacji, operacji realizowanej w ramach omawianego działania obejmuje koszty:

- 1) budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją niemieszkalnych obiektów budowlanych wraz z zakupem instalacji technicznej oraz koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki;
- 2) nadbudowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją istniejących budynków mieszkalnych wraz z zakupem instalacji technicznej oraz koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki;
- 3) zagospodarowania terenu;
- 4) zakupu maszyn, urządzeń, narzędzi, wyposażenia i sprzętu;
- 5) zakupu sprzętu komputerowego i oprogramowania służącego wsparciu podejmowanej lub rozwijanej działalności nierolniczej;
- 6) zakupu środków transportu, z wyłączeniem zakupu samochodów osobowych przeznaczonych do przewozu mniej niż 8 osób (łącznie z kierowcą), z tym, że w przypadku pojazdów samochodowych służących do przewozu rzeczy lub osób, naczep lub przyczep:
 - a) w wysokości nieprzekraczającej trzykrotności pozostałych inwestycyjnych kosztów kwalifikowalnych operacji – w przypadku działalności nierolniczej w zakresie świadczenia wyłącznie usług transportowych,

- b) w wysokości nieprzekraczającej równowartości pozostałych inwestycyjnych kosztów kwalifikowalnych operacji – w przypadku działalności nierolniczej w zakresie świadczenia innych usług niż usługi transportowe;

Uwaga:

Zakres wsparcia nie obejmuje zakupu pojazdów przeznaczonych do transportu drogowego przez podmioty gospodarcze prowadzące działalność zarobkową w tym zakresie. W związku z tym z możliwości wsparcia wykluczony jest zakup pojazdów przeznaczonych do drogowego transportu towarowego, na działalność sklasyfikowaną w ramach kodu PKD 49.41.Z *Transport drogowy towarów*.

Ograniczenie to nie obejmuje innych elementów kosztów kwalifikowalnych w operacjach realizowanych przez Wnioskodawców prowadzących działalność w ramach ww. kodu PKD.

- 7) rat zapłaconych tytułem wykonania umowy leasingu, nieprzekraczające ceny netto nabycia rzeczy, o których mowa w pkt 4 i 6, jeżeli przeniesienie własności tych rzeczy na Beneficjenta nastąpi w okresie realizacji operacji, lecz nie później niż do dnia złożenia wniosku o płatność ostateczną.

Uwaga: Do kosztów, o których mowa w pkt 1-5, zalicza się także koszty transportu do miejsca realizacji operacji materiałów służących realizacji operacji oraz maszyn, urządzeń, narzędzi, wyposażenia i sprzętu objętych operacją oraz koszty ich montażu.

Do kosztów kwalifikowalnych zaliczyć można koszty ogólne związane z przygotowaniem i realizacją operacji, tj.:

- przygotowania dokumentacji technicznej operacji, w szczególności:
 - kosztorysów,
 - projektów architektonicznych lub budowlanych,
 - ocen lub raportów oddziaływania na środowisko,
 - dokumentacji geologicznej lub hydrologicznej,
 - wypisów i wyrysów z katastru nieruchomości,
 - projektów technologicznych;
- opłat za patenty lub licencje,
- sprawowania nadzoru inwestorskiego lub autorskiego oraz koszty związane z kierowaniem robotami budowlanymi.

w wysokości nieprzekraczającej 10% pozostałych kosztów kwalifikowalnych.

Powyższe koszty mogą zostać uznane za kwalifikowalne, jeżeli zostały poniesione od dnia zawarcia umowy - jeżeli realizacja zestawienia rzeczowo-finansowego operacji w zakresie danego kosztu została rozpoczęta nie wcześniej niż w tym dniu, a w przypadku kosztów stanowiących koszty ogólne – poniesionych nie wcześniej niż 1 stycznia 2007 roku.

Uwaga: W przypadku przyznania pomocy do kosztów kwalifikowalnych zalicza się również koszty poniesione przez Wnioskodawcę przed dniem zawarcia umowy, **lecz nie wcześniej niż od dnia, w którym został złożony wniosek o przyznanie pomocy**, jeżeli realizacja zestawienia rzeczowo-finansowego operacji w zakresie danego kosztu została rozpoczęta nie wcześniej niż w dniu, w którym został złożony wniosek o przyznanie pomocy. Jednakże koszty poniesione przed dniem zawarcia umowy ponoszone są na wyłączne ryzyko Wnioskodawcy. W przypadku nieprzyznania pomocy, tj. niepodpisania umowy, Wnioskodawcy nie będzie przysługiwać roszczenie o ich zwrot.

Jakie koszty nie mogą być uznane za kwalifikowalne?

Zakres kosztów kwalifikowalnych nie obejmuje m.in.:

- budowy budynków mieszkalnych,
- zakupu nieruchomości,
- zakupu rzeczy używanych,
- zakupu samochodów osobowych przeznaczonych do przewozu mniej niż 8 osób (łącznie z kierowcą),
- podatku od towarów i usług (VAT),
- części raty leasingowej obejmującej marżę (zysk) finansującego, kosztów refinansowania odsetek, kosztów bieżących oraz opłat ubezpieczeniowych.

Jaki jest maksymalny poziom i wysokość pomocy?

Pomoc jest udzielana **w formie refundacji** części poniesionych kosztów kwalifikowalnych operacji. Maksymalny poziom pomocy finansowej wynosi:

- **50%** kosztów kwalifikowalnych operacji , albo
- **80%** kosztów kwalifikowalnych operacji, w przypadku wystąpienia w gospodarstwie rolnym rolnika szkody spowodowanej przez co najmniej jedno ze zdarzeń losowych wymienionych w art. 3 ust. 2 pkt 2-11a ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (Dz.U. Nr 150, poz. 1249, z późn. zm.), tj. przez: *huragan, powódź, deszcz nawalny, grad, piorun, obsunięcie się ziemi, lawinę, suszę, ujemne skutki przezimowania, przymrozki wiosenne,*

jeżeli wysokość szkody oszacowanej przez komisję powołaną przez wojewodę właściwego ze względu na miejsce wystąpienia szkód wynosi:

- **w uprawach rolnych, zwierzętach gospodarskich⁴ lub rybach** - średnio powyżej 30% średniej rocznej produkcji rolnej z trzech lat poprzedzających rok, w którym wystąpiła szkoda, albo z trzech lat w okresie pięcioletnim poprzedzającym rok, w którym wystąpiła szkoda, z pominięciem roku o najwyższej i najniższej produkcji w gospodarstwie rolnym, oraz
- **w budynkach, budowlach, maszynach lub urządzeniach służących do produkcji rolnej, sadach lub plantacjach wieloletnich, lub stadach podstawowych zwierząt gospodarskich** - nie mniej niż 10 000 zł.

Uwaga:

Zwiększony do 80% poziom dofinansowania przysługuje, o ile:

- w związku z wystąpieniem tej szkody rolnikowi lub jego domownikowi⁵ lub małżonkowi tego rolnika nie przyznano pomocy finansowej w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” lub „Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,
- wniosek o przyznanie pomocy został złożony w roku, w którym wystąpiła szkoda, lub w roku następującym po tym roku.

⁴ W rozumieniu ustawy z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. Nr 133, poz. 921, z 2008 r. Nr 171, poz. 1056, z 2009 r. Nr 223, poz. 1775 oraz z 2010 r. Nr 127, poz. 857)

⁵ domownikowi w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników

Pomoc przyznaje się i wypłaca do wysokości limitu, który w okresie realizacji Programu wynosi maksymalnie:

- **500 tys. zł** na jednego Beneficjenta – jeżeli Beneficjent realizuje wyłącznie operację albo operacje dotyczące wytwarzania biogazu rolniczego lub energii elektrycznej z biogazu rolniczego, albo
- **100 tys. zł** na jednego Beneficjenta – jeżeli Beneficjent realizuje operację albo operacje niedotyczące ww. zakresu.

Uwzględnia się przy tym sumę kwot pomocy wypłaconej w ramach operacji zrealizowanych i kwot pomocy przyznanej w ramach operacji niezakończonych.

W przypadku Beneficjenta realizującego co najmniej 2 operacje, w tym co najmniej jedną dotyczącą wytwarzania biogazu rolniczego lub energii elektrycznej z biogazu rolniczego, pomoc przyznaje się i wypłaca do wysokości 500 tys. zł, przy czym pomoc przyznana i wypłacona w związku z realizacją operacji w innym niż ww. zakresie może wynosić maksymalnie 100 tys. zł.

Uwaga: Kwota 500 tys. zł przysługuje w przypadku, gdy Wnioskodawca nie korzystał jeszcze ze wsparcia w ramach dotychczasowych trzech naborów wniosków przeprowadzonych w ramach omawianego działania. Wnioskodawca, który skorzystał już z pomocy np. w wysokości 100 tys. zł, na realizację operacji związanej z biogazem przysługiwać mu będzie maksymalnie kwota 400 tys. zł.

W naborze można złożyć tylko jeden wniosek o przyznanie pomocy pomimo dwóch terminów naboru w roku.

Beneficjenci mają również możliwość korzystania z **zaliczek na realizację operacji**⁶.

W przypadku ubiegania się o zaliczkę należy zaznaczyć odpowiednie „pole” w formularzu wniosku o przyznanie pomocy dla działania 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*.

Kwota zaliczki nie może przekroczyć 50% kwoty przyznanej pomocy. Warunkiem wypłaty zaliczki jest ustanowienie dodatkowego zabezpieczenia właściwego wydatkowania zaliczki w postaci gwarancji bankowej lub równoważnej gwarancji odpowiadającej 110% kwoty zaliczki. Gwarancja taka powinna być wystawiona na czas określony, tj. powinna obejmować okres co najmniej o 4 miesiące dłuższy od planowanego terminu zakończenia realizacji operacji, tj. złożenia wniosku o płatność ostateczną.

Beneficjenci zobowiązani są do prowadzenia oddzielnego systemu rachunkowości albo do korzystania z odpowiedniego kodu rachunkowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją⁷ w ramach prowadzonych ksiąg rachunkowych albo przez prowadzenie zestawienia faktur lub równoważnych dokumentów księgowych - na formularzu opracowanym i udostępnionym przez Agencję, gdy na podstawie odrębnych przepisów Beneficjent nie jest obowiązany do prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Należy podkreślić, iż w przypadku, gdy dane zdarzenie nie zostanie uwzględnione w oddzielnym systemie rachunkowości *albo* do jego identyfikacji Wnioskodawca nie wykorzysta odpowiedniego kodu rachunkowego *lub* nie ujmie go w zestawieniu faktur lub równoważnych dokumentów księgowych, kwota do wypłaty zostanie pomniejszona o 10%.

⁶ zgodnie z ustawą z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o uruchamianiu środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej przeznaczonych na finansowanie wspólnej polityki rolnej (Dz. U. z 2010 r., Nr 57, poz. 351)

⁷ Art. 75 ust. 1 lit. c pkt. i rozporządzenia nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)

Uwaga: W odniesieniu do pomocy udzielanej w ramach omawianego działania stosowana jest zasada *de minimis*, w szczególności w myśl rozporządzenia Komisji (WE) nr 1998/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu do pomocy *de minimis* (Dz. Urz. UE L 379 z 28.12.2006 r.) oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 69/2001 z dnia 12 stycznia 2001 r. w sprawie zastosowania art. 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy w ramach zasady *de minimis* (Dz. Urz. WE L 010 z dnia 13.01.2001). Oznacza to, iż łączna kwota pomocy publicznej (wraz z wnioskowaną), wobec której stosowana jest zasada *de minimis*, nie może przekroczyć 200 tys. euro (dla jednego podmiotu), a dla podmiotów gospodarczych działających w sektorze transportu drogowego – 100 tys. euro, w okresie obejmującym bieżący rok podatkowy oraz dwa poprzedzające go lata podatkowe. Okres ten należy oceniać w sposób ciągły, tzn. dla każdego przypadku nowej pomocy *de minimis* należy ustalić łączną kwotę pomocy *de minimis* przyznaną w ciągu danego roku podatkowego oraz dwóch poprzedzających go lat podatkowych.

Kiedy i gdzie można składać *Wnioski o przyznanie pomocy?*

Osoba zainteresowana uzyskaniem wsparcia w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*, podobnie jak w przypadku innych działań PROW 2007-2013 wdrażanych przez ARiMR, musi złożyć *wniosek o przyznanie pomocy* wraz z kompletem załączników w terminie podanym do publicznej wiadomości przez Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na stronie internetowej ARiMR oraz co najmniej w jednym dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym, nie później niż 14 dni przed dniem rozpoczęcia terminu składania tych wniosków.

Informacja ta określa dzień rozpoczęcia i zakończenia terminu składania *wniosków o przyznanie pomocy*, który nie może być dłuższy niż 14 dni roboczych. Może ona również określać, że w ww. terminie mogą być składane wyłącznie *wnioski o przyznanie pomocy* we wskazanym zakresie, **np.** wyłącznie na operacje dotyczące wytwarzania biogazu rolniczego lub energii elektrycznej z biogazu rolniczego.

Wzór *wniosku o przyznanie pomocy* oraz wzory obowiązujących formularzy zamieszczone są na stronach internetowych administrowanych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa www.arimr.gov.pl oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi www.minrol.gov.pl, z wyjątkiem załączników wystawianych przez uprawnione do tego urzędy lub instytucje. Można go również pobrać w oddziale regionalnym ARiMR.

Formularz *wniosku* zawiera również wykaz wymaganych załączników, z których część jest sporządzana na formularzach udostępnianych przez Agencję.

Wniosek wraz z wymaganymi załącznikami składa się osobiście albo przez upoważnioną osobę, bezpośrednio w oddziale regionalnym Agencji, albo przesyłką rejestrowaną nadaną w terminie naboru w placówce pocztowej operatora publicznego.

Uwaga:

W przypadku gospodarstw rolnych położonych na obszarze więcej niż jednego województwa, za województwo, na obszarze którego położone jest gospodarstwo, uznaje się to województwo, w którym położona jest największa część gruntów rolnych wchodzących w skład tego gospodarstwa.

W przypadku Lubuskiego oraz Podlaskiego OR *wnioski* składa się w siedzibach Biur Wsparcia Inwestycyjnego (BWI) OR, tj. odpowiednio w Gorzowie Wielkopolskim ul. Walczaka 106 oraz w Białymstoku ul. Lipowa 32A.

Uwaga:

W celu ułatwienia Wnioskodawcom prawidłowego przygotowania dokumentów aplikacyjnych Agencja przygotowała interaktywną wersję formularza *wniosku* w formacie *PDF* (tzw. *generatora wniosków*), z możliwością wypełnienia, sprawdzenia poprawności wprowadzonych danych, zapisu i wydrukowania z poziomu własnego komputera. Ze względu na funkcjonalności *generatora wniosków*, narzędzie to umożliwia wyeliminowanie błędów mogących powstać podczas wypełniania tradycyjnego formularza *wniosku*.

W celu prawidłowej obsługi *generatora wniosków* konieczne jest używanie oprogramowania Adobe Reader w wersji 9.3 lub późniejszej, która jest do pobrania na stronie: <http://www.adobe.com>

Jednocześnie zaleca się, aby wraz z wersją papierową *wniosku o przyznanie pomocy* (wydrukowaną przy pomocy *generatora wniosków*), Wnioskodawca dostarczył do oddziału regionalnego ARiMR właściwego ze względu na miejsce realizacji operacji, wersję elektroniczną *wniosku* na nośniku danych (zalecane jest przekazywanie *wniosku* na płycie CD/DVD). Na ww. nośniku danych powinien znajdować się tylko i wyłącznie plik zawierający *wniosek* w formacie *PDF*.

W jednym roku można złożyć jeden *wniosek o przyznanie pomocy*, z wyłączeniem sytuacji, gdy:

- na podstawie uprzednio złożonego *wniosku* nie przyznano pomocy, albo
- gdy Wnioskodawca wycofał złożony *wniosek*, kierując prośbę na piśmie do oddziału regionalnego w którym rozpatrywany jest jego *wniosek*. Wycofanie *wniosku* nie jest dozwolone, jeżeli Agencja poinformowała Wnioskodawcę o nieprawidłowościach w jego *wniosku* lub o zamiarze przeprowadzenia kontroli na miejscu, w wyniku której została wykryta nieprawidłowość. Wycofanie wniosku oznacza, iż Wnioskodawca znajduje się w sytuacji sprzed jego złożenia.

Pomoc w poprawnym wypełnieniu *wniosku* oraz sporządzeniu niezbędnych załączników stanowi *Instrukcja wypełniania wniosku o przyznanie pomocy*.

Do *wniosku* należy załączać oryginały dokumentów, chyba, że w *Instrukcji* zostało to określone inaczej. Załączone kopie dokumentów powinny być potwierdzone za zgodność z oryginałem przez notariusza lub podmiot, który wydał dokument lub pracownika ARiMR, chyba, że w treści ich opisu w *Instrukcji* określono inaczej.

Załączone dokumenty, takie jak: opinie, protokoły, wypisy, odpisy, zaświadczenia, pozwolenia itp., uznawane są przez oddział regionalny ARiMR za ważne bezterminowo, jeżeli w ich treści albo w *Instrukcji* nie określono inaczej.

Dołączane do *wniosku* dokumenty powinny być aktualne, tzn. muszą zawierać dane prawdziwe i zgodne ze stanem faktycznym. W przypadku dokumentów sporządzonych w języku obcym wnioskodawca powinien dołączyć ich tłumaczenia na język polski dokonane przez tłumacza przysięgłego.

Dokumenty sporządzone na formularzach udostępnionych przez Agencję muszą być przez Wnioskodawcę albo jego pełnomocnika czytelnie i własnoręcznie podpisane, w wyznaczonych do tego miejscach, oraz opatrzone datą. W sytuacji braku takiego miejsca, należy na pierwszej stronie dokumentu wpisać datę oraz złożyć podpis. Dopuszczalne jest złożenie parafki wraz z pieczęcią imienną.

Do *wniosku o przyznanie pomocy* należy załączyć m.in. ***Ekonomiczny plan operacji*** (biznes plan), sporządzony na formularzu udostępnionym przez Agencję. W jego sporządzeniu pomocna będzie *Instrukcja wypełniania Ekonomicznego Planu Operacji dla działania*

Uwaga:

O wsparcie na operacje, które odpowiadają warunkom przyznawania pomocy w zakresie działania 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* można ubiegać się również w ramach działania 413 *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*.

Wniosek o przyznanie pomocy wraz z kompletem załączników składa się w terminie i miejscu wskazanym w *Informacji o możliwości składania wniosków za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania (LGD)*. Informacja ta jest podawana do publicznej wiadomości przez organ samorządu województwa, właściwy ze względu na siedzibę LGD wybranej do realizacji lokalnej strategii rozwoju (LSR):

- na stronie internetowej i tablicy ogłoszeń urzędu marszałkowskiego lub samorządowej jednostki, oraz
- w prasie o zasięgu obejmującym obszar realizacji LSR.

Omawiana informacja zamieszczana jest także:

- na stronie internetowej LGD oraz w jej siedzibie na tablicy ogłoszeń,
- na stronie internetowej i tablicy ogłoszeń organu samorządu województwa (urzędu marszałkowskiego lub samorządowej jednostki), właściwego ze względu na obszar realizacji LSR – w przypadku, gdy dana LGD realizuje LSR na obszarze więcej niż jednego województwa,
- na stronie internetowej ARiMR.

W ciągu 45 dni od dnia, w którym upłynął termin składania wniosków, LGD przekazuje do właściwego oddziału regionalnego ARiMR wszystkie *wnioski o przyznanie pomocy*, tj. wybrane do realizacji (na podstawie oceny zgodności z LSR oraz spełniania przyjętych przez LGD kryteriów wyboru), niewybrane i niepodlegające ocenie, listy operacji oraz uchwały w sprawie wyboru lub nie dokonania wyboru. Tylko ww. wnioski wybrane podlegają w oddziałach regionalnych Agencji dalszej weryfikacji w pełnym zakresie, zgodnie z zasadami i procedurami obowiązującymi w przypadku działania 311.

Informacje dotyczące działających w danym województwie LGD znajdują się na stronach internetowych samorządów województw.

Wnioskodawcy/Beneficjenci działania 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, mogą ubiegać się również o pomoc w ramach działania 413 311 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” dla operacji, które odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach działania 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, gdyż limity finansowe przewidziane na sfinansowanie operacji w ramach działań Osi 3 *Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej* (działanie 311) oraz Osi 4 Leader (działanie 413) stanowią odrębne pule środków.

Jaka jest procedura przyznawania pomocy?

Z chwilą złożenia *wniosku* osobiście albo przez upoważnioną osobę Agencja wydaje potwierdzenie na piśmie zawierające datę jego wpływu, opatrzone pieczęcią Agencji i podpisane przez osobę przyjmującą ten *wniosek*. Jeżeli *wniosek* został złożony przesyłką rejestrowaną nadaną w placówce pocztowej operatora publicznego, dniem złożenia *wniosku* jest dzień nadania tej przesyłki.

Pomoc przysługuje według kolejności ustalonej przez Agencję przy zastosowaniu kryteriów wyboru operacji.

Ustalając kolejność przysługiwania pomocy, Agencja uwzględnia wszystkie wnioski o przyznanie pomocy:

- złożone w terminie naboru osobiście albo przez upoważnioną osobę bezpośrednio w oddziale regionalnym Agencji, oraz
- nadane w terminie naboru przesyłką rejestrowaną, w placówce pocztowej operatora publicznego, które wpłynęły do oddziału regionalnego Agencji do 30-go dnia od dnia upływu terminu składania wniosków o przyznanie pomocy.

O kolejności przysługiwania pomocy, decyduje **suma uzyskanych punktów** przyznanych na podstawie następujących kryteriów:

I. Wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym:

1. W przypadku gospodarstw położonych w województwie, w którym **średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym jest niższa od średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju** – liczbę punktów przyznaje się w zależności od powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie, która jeżeli jest:
 - a) nie mniejsza niż 1 ha i nie większa niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w województwie – przyznaje się **od 10 do 5 pkt**, z dokładnością do czterech miejsc po przecinku.
10 pkt przyznaje się, gdy powierzchnia gruntów rolnych jest równa 1 ha (= 1 ha). Jeżeli natomiast jest większa niż 1 ha (> niż 1 ha) – przyznaje się proporcjonalnie mniej punktów aż do 5 pkt, przy czym 5 pkt przyznaje się, jeżeli powierzchnia gruntów rolnych jest równa średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w województwie,
 - b) nie mniejsza niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w województwie i nie większa niż 50 ha – przyznaje się **od 5 do 0 pkt**, z dokładnością do czterech miejsc po przecinku.
5 pkt przyznaje się, gdy powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym jest równa średniej powierzchni gruntów rolnych w województwie. Jeżeli natomiast jest większa niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w województwie – przyznaje się proporcjonalnie mniej punktów aż do 0 pkt, przy czym 0 pkt przyznaje się, gdy powierzchnia gruntów rolnych jest równa 50 ha,
 - c) większa niż 50 ha – przyznaje się 0 pkt.
2. W przypadku gospodarstw położonych w województwie, w którym **średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym jest równa lub wyższa od średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju** – liczbę punktów przyznaje się w zależności od powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie, która jeżeli jest:
 - a) nie mniejsza niż 1 ha i nie większa niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju – przyznaje się **od 10 do 5 pkt**, z dokładnością do czterech miejsc po przecinku.
10 pkt przyznaje się, gdy powierzchnia gruntów jest równa 1 ha. Jeżeli natomiast jest większa niż 1 ha (> niż 1 ha) - przyznaje się proporcjonalnie mniej punktów aż do 5 pkt, przy czym 5 pkt przyznaje się, gdy powierzchnia gruntów rolnych jest równa średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju,

- b) nie mniejsza niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju i nie większa niż 50 ha – przyznaje się **od 5 do 0 pkt**, z dokładnością do czterech miejsc po przecinku.
5 pkt przyznaje się, gdy powierzchnia gruntów rolnych jest równa średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju. Jeżeli natomiast jest większa niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w kraju – przyznaje się proporcjonalnie mniej punktów aż do 0 pkt, przy czym 0 pkt przyznaje się, gdy powierzchnia gruntów rolnych jest równa 50 ha,
- c) większa niż 50 ha – przyznaje się 0 pkt.

Uwaga:

Przy ustalaniu liczby punktów **na podstawie powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym** bierze się pod uwagę *średnią powierzchnię gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach oraz średnią powierzchnię gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju, w roku poprzedzającym rok złożenia wniosku o przyznanie pomocy.*

Średnią powierzchnię gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach *oraz* w kraju przyjmuje się na podstawie informacji ogłaszanych przez Prezesa Agencji na podstawie art. 42 ust. 2 ustawy z dnia 26 stycznia 2007 r. o *płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego* (Dz. U. z 2008 r. Nr 170, poz. 1051, z późn. zm.).

II. Podstawowy dochód podatkowy gminy – jeżeli podstawowy dochód podatkowy gminy w której jest planowana realizacja operacji, w przeliczeniu na 1 mieszkańca (wskaźnik G) obliczany zgodnie z *przepisami o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*, obowiązujący w roku w którym został złożony *wniosek o przyznanie pomocy*, jest:

- a) najniższy w województwie – przyznaje się 5 pkt.;
- b) wyższy niż dochód o którym mowa w lit. a) – liczba punktów, z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku, jest proporcjonalnie mniejsza od liczby punktów określonej w **lit. a)** (tj. od 5 pkt.), zgodnie z wysokością wskaźnika G.
0 pkt. przyznaje się, gdy podstawowy dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca jest najwyższy w województwie.

Uwaga:

W przypadku operacji realizowanej **w kilku gminach**, przy ustalaniu liczby punktów na podstawie wskaźnika G, za gminę, w której jest realizowana operacja uważa się gminę lokalizacji operacji wskazaną jako pierwszą we *wniosku o przyznanie pomocy*.

III. Wielkość powierzchni gruntów rolnych położonych na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) - jeżeli powierzchnia gruntów rolnych położonych na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) stanowi:

- a) co najmniej 50% powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym – przyznaje się **od 1 do 3 pkt**, z dokładnością do czterech miejsc po przecinku.

1 pkt przyznaje się, jeżeli powierzchnia gruntów rolnych położonych na ONW stanowi 50% powierzchni gruntów rolnych gospodarstwa. W przypadku większego (tj. większego niż 50%) udziału gruntów rolnych położonych na ONW w powierzchni gruntów rolnych gospodarstwa rolnego – przyznaje się proporcjonalnie więcej punktów, aż do 3 pkt, przy czym 3 pkt przyznaje się w przypadku, gdy udział ten wynosi 100%,

b) mniej niż 50% powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym – przyznaje się **0 pkt.**

IV. Korzystanie ze wsparcia w ramach przynajmniej jednego z poniższych działań PROW 2007-2013, tj.:

- a) 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*,
- b) 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych*,
- c) 413 *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju* dla operacji, które odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach działania 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*.

Jeżeli Wnioskodawcy nie przyznano pomocy, czyli nie podpisał on *umowy przyznania pomocy* z Agencją, w ramach przynajmniej jednego z ww. działań - przyznaje się 3 pkt.

Kolejność przysługiwania pomocy ustalana jest na podstawie danych zwartych we *wniosku o przyznanie pomocy* na dzień jego złożenia, a w przypadku powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym, w *tym* powierzchni gruntów rolnych położonych na ONW – na podstawie danych zadeklarowanych we *wniosku o przyznanie płatności* w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, wg. stanu na ostatni dzień terminu składania tych wniosków uwzględniający termin złożenia wniosków, który powoduje zmniejszenie kwot płatności:

1. w roku poprzedzającym rok, w którym jest składany *wniosek o przyznanie pomocy* – w przypadku *wniosków* składanych przed dniem 30 czerwca;
2. w roku, w którym jest składany *wniosek o przyznanie pomocy* – **w przypadku wniosków składanych od dnia 30 czerwca.**

Uwaga: W przypadku braku we *wniosku o przyznanie pomocy* danych niezbędnych do ustalenia kolejności przysługiwania pomocy Agencja nie przyznaje punktów.

Kolejność przysługiwania pomocy ustalana jest - **od** operacji, która uzyskała największą liczbę punktów- **do** operacji, która uzyskała najmniejszą liczbę punktów.

W przypadku operacji o tej samej liczbie punktów, o kolejności przysługiwania pomocy decyduje **powierzchnia gruntów rolnych gospodarstwa rolnego** – ustalana **od najmniejszej - do największej** powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie.

Prezes Agencji, nie później niż w terminie 40 dni od dnia upływu terminu składania *wniosków o przyznanie pomocy*, podaje do publicznej wiadomości na stronie internetowej administrowanej przez Agencję - informację o kolejności przysługiwania pomocy. **Informacja ta będzie aktualizowana, nie rzadziej niż co 10 dni, w poniższych przypadkach:**

1. W przypadku *wniosków o przyznanie pomocy*, które zostały złożone w terminie naboru, ale wpłynęły do OR Agencji po upływie 30-tu dni od dnia upływu terminu składania *wniosków o przyznanie pomocy* – pomoc przysługuje w kolejności

określonej przy zastosowaniu kryteriów wyboru operacji, po *wnioskach o przyznanie pomocy*, dla których określono kolejność zgodnie ze sposobem postępowania określonym powyżej.

2. Jeżeli dane zawarte we *wniosku o przyznanie pomocy*, mające wpływ na ustalenie kolejności przysługiwania pomocy *lub* dane dotyczące powierzchni gruntów rolnych, w tym powierzchni gruntów rolnych położonych na ONW zadeklarowanych we wniosku o przyznanie płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego ulegną zmianie – aktualizacji informacji o kolejności przysługiwania pomocy w danym OR Agencji dokonuje się wyłącznie w przypadku, gdy z nowych danych wynika, że pomoc przysługuje w dalszej kolejności niż pierwotnie ustalona.

Agencja rozpatruje wniosek o przyznanie pomocy w terminie 4 miesiące od dnia podania do publicznej wiadomości informacji o kolejności przysługiwania pomocy.

W przypadku nierozpatrzenia *wniosku* w ww. terminie Agencja zawiadamia Wnioskodawcę o przyczynach zwłoki, podając nowy termin rozpatrzenia *wniosku*, nie dłuższy niż 3 miesiące.

Wezwanie przez Agencję Wnioskodawcy do wykonania określonych czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy wstrzymuje bieg terminu rozpatrywania *wniosku* do czasu wykonania przez Wnioskodawcę tych czynności.

Zgodnie z ustaloną na podstawie kryteriów wyboru operacji, kolejnością przysługiwania pomocy, ***wnioski o przyznanie pomocy poddawane są procesowi weryfikacji***, który – zgodnie z obowiązującymi procedurami – obejmuje kilka etapów.

Pierwszy etapem oceny *wniosku o przyznanie pomocy* jest wstępna weryfikacja (preselekcja), która obejmuje:

- niepodleganie wykluczeniu z możliwości otrzymania pomocy,
- terminowość złożenia *wniosku*,
- przestrzeganie ograniczeń dotyczących liczby składanych *wniosek* w ramach roku,
- wypełnienie wszystkich wymaganych pozycji *wniosku* oraz załączenie wszystkich dokumentów niezbędnych do przeprowadzenia wstępnej weryfikacji spełnienia podstawowych wymogów formalnych, wskazanych we *wniosku* (tj. numeru identyfikacyjnego, nazwiska, pierwszego imienia),

Na etapie oceny preselekcyjnej nie ma możliwości dokonywania przez Wnioskodawcę jakichkolwiek uzupełnień, czy też poprawek w złożonej aplikacji. Oznacza to, iż w sytuacji, gdyby Wnioskodawca złożył samouzupełnienia do ARiMR, nie zostaną one przez Agencję uwzględnione na etapie oceny preselekcyjnej.

Dokumenty złożone w ramach samouzupełnienia są uwzględniane dopiero na kolejnych etapach oceny *wniosku*.

Kolejne etapy weryfikacji *wniosku* obejmują:

- ocenę kompletności i poprawności oraz zgodności z zasadami dotyczącymi przyznawania pomocy w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* i weryfikacji krzyżowej,
- ocenę techniczną i ekonomiczną,
- ewentualną wizytację w miejscu.

Jeżeli *wniosek* nie spełnia wymagań określonych w Programie oraz będących przedmiotem oceny na kolejnych etapach jego weryfikacji, Agencja wzywa Wnioskodawcę, w formie

pisemnej, do usunięcia braków w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania chyba, że zachodzą niebudzące wątpliwości przesłanki nieprzyznania pomocy. Jeżeli Wnioskodawca, pomimo wezwania do usunięcia braków, nie usunął w terminie:

- żadnego z braków - Agencja nie przyznaje pomocy;
- wszystkich braków - Agencja wzywa ponownie Wnioskodawcę, w formie pisemnej, do usunięcia pozostałych braków w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania chyba, że zachodzą niebudzące wątpliwości przesłanki nieprzyznania pomocy.

Jeżeli Wnioskodawca, pomimo ponownego wezwania do usunięcia braków, nie usunął wszystkich braków w terminie, Agencja nie przyznaje pomocy.

Uwaga: Obliczanie i oznaczanie terminów związanych z wykonywaniem czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy dokonuje się zgodnie z przepisami Kodeksu Cywilnego.⁸

W przypadku składania uzupełnień, poprawnych/poprawionych dokumentów lub wyjaśnień:

- osobiście lub przez osobę upoważnioną - o terminowości ich złożenia decyduje data złożenia dokumentów w OR ARiMR;
- za pośrednictwem placówki pocztowej operatora publicznego – o terminowości decyduje data nadania (data stempla pocztowego). Zalecane jest, aby wysyłka dokonywana była listem poleconym z uwagi na możliwość potwierdzenia daty nadania przesyłki;
- za pośrednictwem polskiego urzędu konsularnego - o terminowości decyduje data złożenia w tym urzędzie.

Złożony wniosek nie może być zmieniany przez Wnioskodawcę w zakresie planu finansowego operacji lub zestawienia rzeczowo-finansowego operacji, z wyłączeniem:

1. zmian wynikających z wezwań Agencji;
2. jednej zmiany w zakresie planu finansowego operacji lub zestawienia rzeczowo - finansowego operacji, jeżeli nie spowoduje ona zmiany celów operacji wskazanych we wniosku o przyznanie pomocy, ani zwiększenia kwoty pomocy.

W przypadku dokonania przez Wnioskodawcę ww. zmiany termin rozpatrzenia wniosku o przyznanie pomocy **może wydłużyć się o 1 miesiąc.**

Jeżeli w trakcie rozpatrywania wniosku o przyznanie pomocy niezbędne jest uzyskanie dodatkowych wyjaśnień lub opinii innego podmiotu, lub zajdą nowe okoliczności budzące wątpliwości, co do możliwości przyznania pomocy, termin rozpatrywania wniosku wydłuża się o czas niezbędny do uzyskania wyjaśnień lub opinii, o czym Agencja informuje na piśmie Wnioskodawcę.

W razie uchybienia terminu wykonania przez Wnioskodawcę określonych czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy Agencja, na prośbę Wnioskodawcy, przywraca termin wykonania tych czynności, jeżeli Wnioskodawca:

- wniósł prośbę w terminie 45 dni od dnia ustania przyczyny uchybienia;
- jednocześnie z jej wniesieniem dokonał stosownych wyjaśnień, uzupełnień itp., dla których był określony termin;
- uprawdopodobnił, że uchybienie nastąpiło bez jego winy.

⁸ art. 110 -116 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz. U. 1964 Nr 16, poz. 93 z późn. zm.). Podobna zasada obowiązuje przy płatności.

Nie jest możliwe przywrócenie terminu do złożenia prośby o jego przywrócenie w przypadku niewypełnienia ww. warunków.

W przypadku przywrócenia terminu wykonania przez Wnioskodawcę określonych czynności w ramach postępowania w sprawie przyznania pomocy, po zakończeniu tego postępowania, do ustalenia kolejności, w jakiej przysługuje pomoc przyjmuje się, że *wniosek* został złożony w dniu przywrócenia terminu.

Na uzasadnioną prośbę Wnioskodawcy Agencja może wyrazić zgodę na przedłużenie terminu wykonania przez Wnioskodawcę określonych czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy o okres nieprzekraczający 6 miesięcy. Oznacza to, iż przedłużenie ww. terminu może nastąpić więcej niż raz, jednak łączny okres przedłużeń w toku postępowania o przyznanie pomocy, nie może przekroczyć 6 miesięcy.

Należy zaznaczyć, iż przedłużenie terminu o więcej niż miesiąc wymaga udokumentowania przez Wnioskodawcę przyczyny przedłużenia.

W razie śmierci Wnioskodawcy albo w razie zbycia całości lub części gospodarstwa rolnego w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy, następcą prawnym Wnioskodawcy albo nabywcą gospodarstwa rolnego lub jego części nie może wstąpić do toczącego się postępowania na miejsce Wnioskodawcy. *Wniosek* wówczas złożony przez Wnioskodawcę, Agencja pozostawia bez rozpatrzenia z chwilą uprawdopodobnienia ww. zdarzenia.

Uwaga:

W przypadku, gdy *wnioski o przyznanie pomocy* złożone w ramach omawianego działania zawierają zapotrzebowanie na środki przekraczające wysokość limitu stanowiącego równowartość w zł kwoty w euro określonej w PROW 2007-2013 dla działania 311, Agencja informuje o tym niezwłocznie Wnioskodawców, w formie pisemnej, pouczając o sposobie postępowania z tymi *wnioskami*.

Jeżeli po przekazaniu Wnioskodawcy ww. informacji okaże się, że jest możliwe przyznanie pomocy w ramach limitu środków przeznaczonych na działanie 311, złożone *wnioski o przyznanie pomocy* podlegają rozpatrzeniu, o czym również informuje się niezwłocznie Wnioskodawcę w formie pisemnej. W takim przypadku Wnioskodawcy przyznaje się pomoc finansową do wysokości limitu środków (stanowiącego równowartość w zł kwoty w euro określonej PROW 2007-2013 dla działania 311) – jeżeli są spełnione warunki przyznania tej pomocy.

W opisanej sytuacji bieg terminu rozpatrzenia *wniosku* ulega wstrzymaniu - **od** dnia doręczenia Wnioskodawcy pisma zawierającego informację, że *wnioski o przyznanie pomocy* złożone w ramach omawianego działania zawierają zapotrzebowanie na środki przekraczające wysokość limitu stanowiącego równowartość w zł kwoty w euro określonej PROW 2007-2013 dla działania 311, **do** dnia doręczenia temu Wnioskodawcy informacji, że *możliwe jest przyznanie pomocy w ramach limitu środków przeznaczonych na działanie 311*.

Jeżeli okazałoby się, że z powodu braku środków przyznanie pomocy nie jest możliwe do dnia 31 grudnia 2013 roku, Agencja poinformuje Wnioskodawcę w formie pisemnej, o odmowie przyznania pomocy finansowej, podając jednocześnie jej przyczyny.

Podpisanie Umowy przyznania pomocy

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia *wniosku o przyznanie pomocy* Agencja wyznacza niezwłocznie Wnioskodawcy, w formie pisemnej, termin zawarcia *umowy*, nie dłuższy niż 14 dni od dnia otrzymania wezwania.

W przypadku, gdy Wnioskodawca nie stawi się w wyznaczonym terminie w celu zawarcia *umowy* albo odmówi jej podpisania, Agencja nie przyznaje pomocy, chyba, że Wnioskodawca stawi się w celu podpisania *umowy* i ją podpisze w innym terminie:

- uzgodnionym z Agencją przed upływem wyznaczonego w wezwaniu terminu, nie dłuższym niż miesiąc albo
- wyznaczonym przez Agencję, nie dłuższym niż 21 dni od dnia, na który został wyznaczony poprzedni termin zawarcia *umowy*.

W przypadku, gdy Wnioskodawca ubiega się o *zaliczkę* w dniu podpisania *umowy* będzie musiał przedstawić ważną gwarancję bankową lub ubezpieczeniową (jako zabezpieczenie właściwego wydatkowania *zaliczki*), odpowiadającą 110% kwoty tej *zaliczki*. Termin jej ważności musi być o co najmniej 4 miesiące dłuższy od planowanego terminu zakończenia realizacji operacji, tj. złożenia *wniosku o płatność* ostateczną. W przypadku, gdyby Beneficjent, który otrzymał *zaliczkę* wystąpił z wnioskiem o zmianę *umowy* w zakresie wydłużenia terminu realizacji operacji, zobowiązany będzie przedłożyć nową gwarancję, z terminem ważności o co najmniej 4 miesiące dłuższym, od wydłużonego terminu realizacji operacji.

W przypadku, gdyby Beneficjent zawarł aneks zmieniający *umowę* - zmniejszający kwotę przyznanej pomocy - **po wypłacie zaliczki**, będzie zobowiązany do zwrotu nadmiernie/nienależnie pobranej *zaliczki* na rachunek wskazany przez Agencję.

Uwaga:

Przed podpisaniem *umowy przyznania pomocy* Beneficjent powinien zapoznać się z jej treścią, w tym szczególnie z zapisami dotyczącymi zobowiązań, jakie ciążyć będą na nim po zakończeniu inwestycji i jej rozliczeniu. Powinien mieć pewność, iż będzie w stanie wywiązać się z tych zobowiązań.

Umowa przyznania pomocy jest zawierana na formularzu opracowanym przez Agencję i udostępnionym na stronie internetowej administrowanej przez Agencję. *Umowa* ta określa m.in.:

- zakres i cel operacji,
- prawa i obowiązki stron (ARiMR i Beneficjenta),
- wysokość i maksymalny poziom przyznanej pomocy,
- zobowiązania Beneficjenta,
- warunki i okoliczności, w jakich *umowa* może być zmieniona,
- tryb i warunki dokonywania *płatności*.

Zabezpieczeniem należytego wykonania przez Beneficjenta zobowiązań określonych w *umowie* jest weksel niepełny (in blanco) wraz z deklaracją wekslową sporządzoną na formularzu udostępnionym przez Agencję. Weksel wraz z deklaracją wekslową podpisywane są przez Beneficjenta w obecności upoważnionego pracownika Agencji, a następnie są składane w oddziale regionalnym Agencji w dniu zawarcia *umowy*.

Zawarta *umowa* może zostać zmieniona na wniosek każdej ze stron. Zmiana warunków *umowy* wymaga zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności. Zmiany w *umowie* nie mogą spowodować jednak zwiększenia określonej w *umowie* kwoty pomocy, zmiany celu operacji, ani zmiany zobowiązania o niefinansowaniu operacji z udziałem innych środków publicznych przyznanych w związku z realizacją tej operacji.

Realizacja operacji

Z chwilą podpisania *umowy* Wnioskodawca staje się Beneficjentem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Zgodnie z zapisami *umowy przyznania pomocy* realizacja operacji lub jej etapu obejmuje:

- wykonanie zakresu rzeczowego zgodnie z *Zestawieniem rzeczowo-finansowym operacji* stanowiącym Załącznik nr 1 do *umowy*,
- udokumentowanie wykonania robót, dostaw lub usług w zakresie rzeczowym i finansowym,
- poniesienie przez Beneficjenta kosztów kwalifikowalnych operacji, w tym dokonanie płatności za dostawy, usługi lub roboty budowlane, nie później niż do dnia złożenia *wniosku o płatność* lub ostatniego uzupełnienia informacji mających istotny wpływ na ocenę *wniosku o płatność*,
- w przypadku nabycia rzeczy na podstawie umowy leasingu - przeniesienie praw własności nie później niż do dnia *złożenia wniosku o płatność* dla etapu, w ramach którego po raz ostatni będą rozliczane koszty leasingu,
- osiągnięcie zakładanego celu operacji nie później niż do dnia *złożenia wniosku o płatność* ostateczną,
- uzyskanie wymaganych odrębnymi przepisami oraz postanowieniami *umowy*: opinii, zaświadczeń, uzgodnień, pozwoleń lub decyzji związanych z realizacją tej operacji,
- zamontowanie oraz uruchomienie nabytych maszyn, urządzeń, infrastruktury technicznej, w tym wyposażenia.

Realizując operację należy pamiętać, iż w odniesieniu do transakcji⁹, której wartość bez względu na liczbę wynikających z niej płatności przekracza 10 000 zł brutto do kosztów kwalifikowalnych zaliczyć będzie można jedynie te wydatki, które zostaną opłacone w formie bezgotówkowej przeprowadzonej poleceniem przelewu za pośrednictwem rachunku bankowego lub rachunku w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej. Oznacza to, iż w przypadku transakcji, których wartość przewyższa 10 000 zł, wszystkie płatności powinny być dokonywane bezgotówkowo. Zakup jednej lub kilku maszyn na podstawie jednej umowy kupna stanowi jedną transakcję. Jeśli wartość tej transakcji przekracza 10 000 zł, wszystkie płatności powinny być dokonywane w formie bezgotówkowej, w tym np. zaliczka, niezależnie od tego, że jej wartość nie przekracza 10 000 zł. Płatności dokonane w formie gotówkowej w przypadku transakcji, których wartość przekracza 10 000 zł brutto - bez względu na liczbę dokonanych płatności, nie będą podlegać refundacji.

Np. Jeżeli w przypadku zakupu maszyny o wartości 12 000 zł zapłata może być realizowana na podstawie dwóch faktur: zaliczkowej na 3 000,00 zł i końcowej na 9 000,00 zł to z uwagi na fakt, iż transakcja (zakup maszyny) przekracza kwotę 10 000,00 zł - należy za każdą z faktur dokonać płatności za pomocą polecenia przelewu.

Uwaga: Przed przystąpieniem do realizacji operacji zalecane jest dokładne zapoznanie się z wymaganiami dotyczącymi wypełniania *wniosku o płatność*. Są one szczegółowo opisane w *Instrukcji wypełniania wniosku o płatność*, dostępnej na stronie internetowej Agencji.

Realizując operację Beneficjent musi pamiętać o tym, iż poniesienie kosztów kwalifikowalnych wymaga właściwego udokumentowania, co się wiąże z koniecznością gromadzenia oryginałów faktur lub innych dokumentów księgowych o równoważnej wartości dowodowej oraz dowodów zapłaty, protokołów odbioru robót budowlanych, prowadzenia dziennika budowy (jeżeli dotyczy). Prowadzenie na bieżąco zestawienia faktur i innych dokumentów księgowych ułatwi rozliczenie operacji.

⁹ Transakcja - dokonanie zapłaty w związku z wykonaniem jednej umowy lub zamówienia od jednego kontrahenta, nawet jeśli wystawiono kilka faktur dotyczących tej umowy/zamówienia i w związku z tym zapłata nastąpiła za różne części zamówienia, bez względu na długość okresów pomiędzy poszczególnymi płatnościami.

Wszelkie odstępstwa od zapisów zawartej umowy, zwłaszcza w zakresie zmian zestawienia rzeczowo-finansowego wymagają złożenia wniosku o aneks, najpóźniej do dnia złożenia *wniosku o płatność*.

Umowa przyznania pomocy zobowiązuje także Beneficjenta do zamieszczania w miejscu realizacji operacji lub w jego siedzibie **tablicy informacyjnej** o finansowaniu ze środków Unii Europejskiej operacji, której całkowity koszt przekracza 50 000 EURO, albo **tablicy reklamowej** o finansowaniu ze środków Unii Europejskiej operacji, której całkowity koszt przekracza 500 000 EURO, wykonanej zgodnie z warunkami określonymi w Księdze wizualizacji znaku Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, w terminie po dniu zawarcia umowy przyznania pomocy, a jednocześnie nie później niż:

- do dnia złożenia wniosku o płatność ostateczną, albo
- w dniu złożenia przez beneficjenta wniosku o płatność, w ramach którego po raz pierwszy zostaną ujęte raty zapłacone tytułem wykonania umowy leasingu,

i jej eksponowania przez 5 lat od dnia dokonania przez ARiMR płatności. Niespełnienie powyższego zobowiązania może skutkować odmową wypłaty pomocy lub żądaniem jej zwrotu.

Wzory tablic można znaleźć w Księdze wizualizacji znaku Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, która jest dostępna na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi: www.minrol.gov.pl (w zakładce: PROW 2007-2013/Działania informacyjne PROW).

Co należy zrobić po zakończeniu realizacji operacji?

Po zakończeniu realizacji całości operacji lub jednego z jej etapów, w celu otrzymania przysługującej refundacji kosztów kwalifikowalnych Beneficjent składa osobiście lub przez upoważnioną osobę *wniosek o płatność* pośrednią lub ostateczną bezpośrednio w oddziale regionalnym ARiMR, właściwym ze względu na miejsce realizacji operacji.

Wzór *wniosku o płatność* można będzie znaleźć na stronach internetowych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa www.arimr.gov.pl. Można go będzie również pobrać w oddziale regionalnym ARiMR.

Wniosek w wersji papierowej, wypełniony zgodnie z *Instrukcją do wniosku o płatność*, wraz z wymaganymi załącznikami (w tym dokumentami potwierdzającymi poniesione wydatki) należy złożyć w terminie określonym w *umowie przyznania pomocy*. Załączniki te wymienione są w formularzu *wniosku o płatność*, ich wykaz stanowi również załącznik do *umowy*.

Wraz z *wnioskiem o płatność* należy złożyć wszystkie niezbędne opinie, zaświadczenia, uzgodnienia, pozwolenia lub inne decyzje związane z realizacją operacji, o ile wymagają tego obowiązujące przepisy prawa oraz postanowienia *umowy*.

Do dnia złożenia *wniosku o płatność* wszystkie maszyny, urządzenia, infrastruktura, wyposażenie zakupione w ramach operacji powinny być zamontowane, uruchomione i sprawne, obiekty budowlane – odebrane i dopuszczone do użytkowania, jeśli wymagają tego przepisy obowiązującego prawa.

Wszystkie dokumenty sporządzone w języku obcym powinny być przetłumaczone na język polski przez tłumacza przysięgłego.

Należy pamiętać, że jeśli złożenie *wniosku o płatność* ostateczną nastąpi po upływie terminów maksymalnych (tj. po 24 miesiącach w przypadku operacji 1-etapowych oraz po 36

miesiącach dla operacji 2-etapowych, ale nie później niż 30.06.2015 r.), będzie to skutkowało odmową wypłaty pomocy i wypowiedzeniem *umowy*.

Agencja rozpatruje *wniosek* w terminie 3 miesięcy i dokonuje wypłaty środków finansowych z tytułu pomocy niezwłocznie po pozytywnym rozpatrzeniu *wniosku o płatność*.

Wezwanie przez Agencję Beneficjenta do wykonania określonych czynności w toku postępowania w sprawie wypłaty pomocy wstrzymuje bieg terminu rozpatrywania wniosku do czasu wykonania przez niego tych czynności. Jeżeli w trakcie rozpatrywania *wniosku* niezbędne jest uzyskanie dodatkowych wyjaśnień lub opinii innego podmiotu, lub zajdą nowe okoliczności budzące wątpliwości, co do możliwości wypłaty pomocy, termin rozpatrywania *wniosku* wydłuża się również o czas niezbędny do uzyskania wyjaśnień, opinii lub wyjaśnienia okoliczności budzących wątpliwości co do możliwości przyznania pomocy, o czym Agencja informuje na piśmie Beneficjenta.

Jeżeli *wniosek* nie został wypełniony we wszystkich wymaganych pozycjach lub nie dołączono do niego wymaganych dokumentów, lub *wniosek* albo dokumenty nie spełniają innych wymagań, Agencja wzywa Beneficjenta, w formie pisemnej, do usunięcia braków w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania. Jeżeli Beneficjent pomimo wezwania, nie usunął braków w wyznaczonym terminie, Agencja wzywa ponownie Beneficjenta, w formie pisemnej, do usunięcia braków w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania. Jeżeli Beneficjent, pomimo ponownego wezwania, nie usunął braków Agencja rozpatruje *wniosek* w zakresie, w jakim został wypełniony oraz na podstawie dołączonych i poprawnie sporządzonych dokumentów.

W trakcie rozpatrywania *wniosku* Agencja może wzywać Beneficjenta, w formie pisemnej, do wyjaśnienia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy lub przedstawienia dowodów na potwierdzenie tych faktów, w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania.

W razie uchybienia terminu wykonania przez Beneficjenta określonych czynności w toku postępowania w sprawie wypłaty pomocy Agencja, na prośbę Beneficjenta, przywraca termin wykonania tych czynności, jeżeli Beneficjent:

- wniósł prośbę w terminie 45 dni od dnia ustania przyczyny uchybienia;
- jednocześnie z jej wniesieniem dokonał stosownych wyjaśnień, uzupełnień itp., dla których był określony termin;
- uprawdopodobnił, że uchybienie nastąpiło bez jego winy.

Nie jest możliwe przywrócenie terminu do złożenia prośby o przywrócenie terminu w przypadku niewypełnienia ww. warunków.

Na uzasadnioną prośbę Beneficjenta Agencja może wyrazić zgodę na przedłużenie terminu wykonania przez Beneficjenta określonych czynności w toku postępowania w sprawie wypłaty pomocy o łączny okres nieprzekraczający 6 miesięcy. Oznacza to, iż przedłużenie ww. terminu może nastąpić więcej niż raz, jednak łączny okres tego przedłużenia nie może przekroczyć 6 miesięcy.

Należy zaznaczyć, iż przedłużenie terminu o więcej niż miesiąc wymaga udokumentowania przez Beneficjenta przyczyny przedłużenia.

Tryb wypłaty środków finansowych z tytułu pomocy określa *umowa*, z tym, że są one wypłacane na *wniosek o płatność*, jeżeli Beneficjent:

- zrealizował operację lub jej etap oraz poniósł związane z tym koszty, zgodnie z warunkami określonymi w rozporządzeniu do działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* i w *umowie* oraz określonymi w innych przepisach dotyczących inwestycji objętych operacją;
- zrealizował lub realizuje zobowiązania określone w *umowie*;

- udokumentował zrealizowanie operacji lub jej etapu, w tym poniesienie kosztów kwalifikowalnych związanych z tą operacją.

Jeśli Beneficjent nie spełnił któregoś z ww. warunków, pomoc może być wypłacona w części dotyczącej operacji lub jej etapu, które zostały zrealizowane zgodnie z tymi warunkami oraz jeżeli cel operacji został osiągnięty lub może zostać osiągnięty do dnia złożenia *wniosku o płatność ostateczną*.

W przypadku operacji obejmujących inwestycje polegające na nabyciu rzeczy będących przedmiotem leasingu Beneficjent składa w oddziale regionalnym Agencji, przed planowanym dniem złożenia *wniosku o płatność pośrednią*, w ramach którego po raz pierwszy zostaną ujęte raty zapłacone tytułem wykonania umowy leasingu:

- umowę leasingu wraz z harmonogramem spłat,
- oryginał albo kopię potwierdzoną za zgodność z oryginałem przez finansującego faktury sprzedaży rzeczy będących przedmiotem leasingu wystawionej przez zbywcę na rzecz finansującego - w terminie określonym w *umowie*.

Jakie są obowiązki Beneficjenta po uzyskaniu refundacji?

Zgodnie z *umową przyznania pomocy* Beneficjent przez okres 5 lat od dnia przyznania pomocy, tj. podpisania *umowy przyznania pomocy*, jest zobowiązany m.in. do:

- osiągnięcia i zachowania celu operacji,
- umożliwienia przeprowadzenia kontroli związanych z przyznaną pomocą,
- informowania Agencji o okolicznościach mogących mieć wpływ na wykonanie *umowy*,
- przestrzegania ograniczeń w zakresie:
 - a) przenoszenia prawa własności lub posiadania rzeczy nabytych w ramach realizacji operacji lub sposobu ich wykorzystywania,
 - b) rodzaju wykonywania działalności związanej z przyznaną pomocą oraz okresu lub miejsca jej wykonywania,
- informowania o oferowanych usługach – *przez okres od dnia złożenia wniosku o płatność ostateczną, do dnia upływu ww. 5 lat od dnia przyznania pomocy (tj. podpisania umowy przyznania pomocy)* – w przypadku inwestycji związanych z podjęciem lub prowadzeniem działalności związanej z *wynajmowaniem pokoi w budynku mieszkalnym oraz sprzedażą posiłków domowych lub świadczeniem innych usług związanych z pobytem turystów w gospodarstwie rolnym*, w sposób określony przez Agencję, na stronach internetowych:
 - Beneficjenta, lub
 - jednostek samorządu terytorialnego, lub
 - organizacji turystycznych, lub
 - innych niż wymienione powyżej, które zawierają informacje o ofercie usług turystycznych.

Ponadto, Beneficjent zobowiązany jest także do:

- przechowywania dokumentów związanych z przyznaną pomocą,
- eksponowania w miejscu realizacji operacji lub w swojej siedzibie tablicy informacyjnej albo tablicy reklamowej o finansowaniu operacji ze środków Unii Europejskiej,
- przez okres 5-lat, liczonych od dnia dokonania przez Agencję płatności:
 - ostatecznej – dotyczy operacji obejmujących wyłącznie inwestycje realizowane bez udziału leasingu.

- w wyniku której po raz pierwszy w ramach danej operacji zostały zrefundowane raty leasingowe – dotyczy operacji obejmującej wyłącznie inwestycje finansowane w ramach leasingu,
- w wyniku której zostały zrefundowane wszystkie koszty kwalifikowalne z wyjątkiem rat leasingowych – dotyczy operacji obejmujących oba ww. rodzaje inwestycji.

GDZIE MOŻECIE PAŃSTWO SZUKAĆ DODATKOWYCH INFORMACJI?

- w oddziałach regionalnych ARiMR
- pod bezpłatnym numerem infolinii – **0 800 38 00 84**
- na stronach internetowych: ARiMR (www.arimr.gov.pl) oraz MRiRW (www.minrol.gov.pl).

ZALĄCZNIK NR 1**WYKAZ DZIAŁALNOŚCI NIEROLNICZYCH, W ZAKRESIE KTÓRYCH MOŻE BYĆ PRZYZNANA
POMOC W RAMACH DZIAŁANIA *RÓŻNICOWANIE W KIERUNKU DZIAŁALNOŚCI NIEROLNICZEJ*
PROW 2007-2013**

01.61.Z	Działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną
01.62.Z	Działalność usługowa wspomagająca chów i hodowlę zwierząt gospodarskich
01.63.Z	Działalność usługowa następująca po zbiorach
01.64.Z	Obróbka nasion dla celów rozmnażania roślin
01.70.Z	Łowiectwo i pozyskiwanie zwierząt łownych, włączając działalność usługową
02.20.Z	Pozyskiwanie drewna
02.40.Z	Działalność usługowa związana z leśnictwem
08.11.Z	Wydobywanie kamieni ozdobnych oraz kamienia dla potrzeb budownictwa, skał wapiennych, gipsu, kredy i łupków
08.12.Z	Wydobywanie żwiru i piasku; wydobywanie gliny i kaolinu
08.92.Z	Wydobywanie torfu
08.99.Z	Pozostałe górnictwo i wydobywanie, gdzie indziej niesklasyfikowane
10.11.Z	Przetwarzanie i konserwowanie mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu
10.12.Z	Przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu
10.13.Z	Produkcja wyrobów z mięsa, włączając wyroby z mięsa drobiowego
10.31.Z	Przetwarzanie i konserwowanie ziemniaków
10.32.Z	Produkcja soków z owoców i warzyw
10.39.Z	Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw
10.41.Z	Produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych
10.42.Z	Produkcja margaryny i podobnych tłuszczów jadalnych
10.51.Z	Przetwórstwo mleka i wyrób serów
10.52.Z	Produkcja lodów
10.61.Z	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż
10.62.Z	Wytwarzanie skrobi i wyrobów skrobiowych
10.71.Z	Produkcja pieczywa; produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek
10.72.Z	Produkcja sucharów i herbatników; produkcja konserwowanych wyrobów ciastkarskich i ciastek
10.73.Z	Produkcja makaronów, klusek, kuskusu i podobnych wyrobów mącznych
10.82.Z	Produkcja kakao, czekolady i wyrobów

	cukierniczych
10.83.Z	Przetwórstwo herbaty i kawy
10.84.Z	Produkcja przypraw
10.85.Z	Wytwarzanie gotowych posiłków i dań
10.86.Z	Produkcja artykułów spożywczych homogenizowanych i żywności dietetycznej
10.89.Z	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych, gdzie indziej niesklasyfikowana
10.91.Z	Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich
10.92.Z	Produkcja gotowej karmy dla zwierząt domowych
11.01.Z	Destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi
11.02.Z	Produkcja win gronowych
11.03.Z	Produkcja cydru i pozostałych win owocowych
11.05.Z	Produkcja piwa
11.07.Z	Produkcja napojów bezalkoholowych; produkcja wód mineralnych i pozostałych wód butelkowanych
13.10.A	Produkcja przędzy bawełnianej
13.10.B	Produkcja przędzy wełnianej
13.10.C	Produkcja przędzy z włókien chemicznych
13.10.D	Produkcja przędzy z pozostałych włókien tekstylnych, włączając produkcję nici
13.20.A	Produkcja tkanin bawełnianych
13.20.B	Produkcja tkanin wełnianych
13.20.C	Produkcja tkanin z włókien chemicznych
13.20.D	Produkcja pozostałych tkanin
13.30.Z	Wykończanie wyrobów włókienniczych
13.91.Z	Produkcja dzianin metrażowych
13.92.Z	Produkcja gotowych wyrobów tekstylnych
13.93.Z	Produkcja dywanów i chodników
13.94.Z	Produkcja wyrobów powroźniczych, lin, szpagatów i wyrobów sieciowych
13.95.Z	Produkcja włóknin i wyrobów wykonanych z włóknin, z wyłączeniem odzieży
13.96.Z	Produkcja pozostałych technicznych i przemysłowych wyrobów tekstylnych
13.99.Z	Produkcja pozostałych wyrobów tekstylnych, gdzie indziej niesklasyfikowana
14.11.Z	Produkcja odzieży skórzanej
14.12.Z	Produkcja odzieży roboczej

14.13.Z	Produkcja pozostałej odzieży wierzchniej
14.14.Z	Produkcja bielizny
14.19.Z	Produkcja pozostałej odzieży i dodatków do odzieży
14.20.Z	Produkcja wyrobów futrzarskich
14.31.Z	Produkcja wyrobów pończosznicych
14.39.Z	Produkcja pozostałej odzieży dzianej
15.11.Z	Wyprawa skór, garbowanie; wyprawa i barwienie skór futerkowych
15.12.Z	Produkcja toreb bagażowych, toreb ręcznych i podobnych wyrobów kaletniczych; produkcja wyrobów rymarskich
15.20.Z	Produkcja obuwia
16.10.Z	Produkcja wyrobów tartacznych
16.21.Z	Produkcja arkuszy fornirowych i płyt wykonanych na bazie drewna
16.22.Z	Produkcja gotowych parkietów podłogowych
16.23.Z	Produkcja pozostałych wyrobów stolarskich i ciesielskich dla budownictwa
16.24.Z	Produkcja opakowań drewnianych
16.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z drewna; produkcja wyrobów z korka, słomy i materiałów używanych do wyplatania
17.11.Z	Produkcja masy włóknistej
17.12.Z	Produkcja papieru i tektury
17.21.Z	Produkcja papieru falistego i tektury falistej oraz opakowań z papieru i tektury
17.22.Z	Produkcja artykułów gospodarstwa domowego, toaletowych i sanitarnych
17.23.Z	Produkcja artykułów piśmiennych
17.24.Z	Produkcja tapet
17.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z papieru i tektury
18.12.Z	Pozostałe drukowanie
18.13.Z	Działalność usługowa związana z przygotowaniem do druku
18.14.Z	Introligatorstwo i podobne usługi
19.20.Z	Wytwarzanie i przetwarzanie produktów rafinacji ropy naftowej – w zakresie ograniczonym do produkcji brykietów z torfu
20.41.Z	Produkcja mydła i detergentów, środków myjących i czyszczących
20.42.Z	Produkcja wyrobów kosmetycznych i toaletowych
20.53.Z	Produkcja olejków eterycznych
22.11.Z	Produkcja opon i detek z gumy; bieżnikowanie i regenerowanie opon z gumy
22.19.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z gumy

22.21.Z	Produkcja płyt, arkuszy, rur i kształtowników z tworzyw sztucznych
22.22.Z	Produkcja opakowań z tworzyw sztucznych
22.23.Z	Produkcja wyrobów dla budownictwa z tworzyw sztucznych
22.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z tworzyw sztucznych
23.11.Z	Produkcja szkła płaskiego
23.12.Z	Kształtowanie i obróbka szkła płaskiego
23.13.Z	Produkcja szkła gospodarczego
23.31.Z	Produkcja ceramicznych kafli i płytek
23.32.Z	Produkcja cegieł, dachówek i materiałów budowlanych z wypalanej gliny
23.41.Z	Produkcja ceramicznych wyrobów stołowych i ozdobnych
23.42.Z	Produkcja ceramicznych wyrobów sanitarnych
23.49.Z	Produkcja pozostałych wyrobów ceramicznych
23.61.Z	Produkcja wyrobów budowlanych z betonu
23.62.Z	Produkcja wyrobów budowlanych z gipsu
23.69.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z betonu, gipsu i cementu
23.70.Z	Cięcie, formowanie i wykańczanie kamienia
23.91.Z	Produkcja wyrobów ściernych
23.99.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z mineralnych surowców niemetalicznych, gdzie indziej niesklasyfikowana
24.31.Z	Produkcja prętów ciągnionych na zimno
24.32.Z	Produkcja wyrobów płaskich walcowanych na zimno
24.33.Z	Produkcja wyrobów formowanych na zimno
24.34.Z	Produkcja drutu
24.44.Z	Produkcja miedzi
24.51.Z	Odlewnictwo żeliwa
24.52.Z	Odlewnictwo staliwa
24.53.Z	Odlewnictwo metali lekkich
24.54.A	Odlewnictwo miedzi i stopów miedzi
24.54.B	Odlewnictwo pozostałych metali nieżelaznych, gdzie indziej niesklasyfikowane
25.11.Z	Produkcja konstrukcji metalowych i ich części
25.12.Z	Produkcja metalowych elementów stolarki budowlanej
25.21.Z	Produkcja grzejników i kotłów centralnego ogrzewania
25.30.Z	Produkcja wytwornic pary, z wyłączeniem kotłów do centralnego ogrzewania gorącą wodą
25.50.Z	Kucie, prasowanie, wytłaczanie i walcowanie metali; metalurgia

	proszków		
25.61.Z	Obróbka metali i nakładanie powłok na metale	28.12.Z	Produkcja sprzętu i wyposażenia do napędu hydraulicznego i pneumatycznego – w zakresie ograniczonym do produkcji kurków i zaworów do napędu hydraulicznego i pneumatycznego
25.62.Z	Obróbka mechaniczna elementów metalowych	28.14.Z	Produkcja pozostałych kurków i zaworów
25.71.Z	Produkcja wyrobów nożowniczych i sztućców	28.21.Z	Produkcja pieców, palenisk i palników piecowych
25.72.Z	Produkcja zamków i zawiasów	28.22.Z	Produkcja urządzeń dźwigowych i chwytaków – w zakresie ograniczonym do produkcji taczek
25.73.Z	Produkcja narzędzi	28.23.Z	Produkcja maszyn i sprzętu biurowego, z wyłączeniem komputerów i urządzeń peryferyjnych
25.91.Z	Produkcja pojemników metalowych	28.24.Z	Produkcja narzędzi ręcznych mechanicznych
25.92.Z	Produkcja opakowań z metali	28.29.Z	Produkcja pozostałych maszyn ogólnego przeznaczenia, gdzie indziej niesklasyfikowana
25.93.Z	Produkcja wyrobów z drutu, łańcuchów i sprężyn	28.30.Z	Produkcja maszyn dla rolnictwa i leśnictwa
25.94.Z	Produkcja złączy i śrub	28.41.Z	Produkcja maszyn do obróbki metalu
25.99.Z	Produkcja pozostałych gotowych wyrobów metalowych, gdzie indziej niesklasyfikowana	28.49.Z	Produkcja pozostałych narzędzi mechanicznych
26.11.Z	Produkcja elementów elektronicznych – w zakresie ograniczonym do produkcji elektronicznych złączek do obwodów drukowanych; produkcji elektronicznych przełączników stosowanych w aparaturze elektronicznej	28.93.Z	Produkcja maszyn stosowanych w przetwórstwie żywności, tytoniu i produkcji napojów
26.40.Z	Produkcja elektronicznego sprzętu powszechnego użytku – w zakresie ograniczonym do produkcji konsoli do gier video	28.94.Z	Produkcja maszyn dla przemysłu tekstylnego, odzieżowego i skórzanego
26.51.Z	Produkcja instrumentów i przyrządów pomiarowych, kontrolnych i nawigacyjnych	28.95.Z	Produkcja maszyn dla przemysłu papierniczego
26.52.Z	Produkcja zegarków i zegarów	28.96.Z	Produkcja maszyn do obróbki gumy lub tworzyw sztucznych oraz wytwarzania wyrobów z tych materiałów
26.70.Z	Produkcja instrumentów optycznych i sprzętu fotograficznego	28.99.Z	Produkcja pozostałych maszyn specjalnego przeznaczenia, gdzie indziej niesklasyfikowana
27.12.Z	Produkcja aparatury rozdzielczej i sterowniczej energii elektrycznej	29.32.Z	Produkcja pozostałych części i akcesoriów do pojazdów silnikowych, z wyłączeniem motocykli – w zakresie ograniczonym do produkcji siedzeń do samochodów
27.31.Z	Produkcja kabli światłowodowych	30.12.Z	Produkcja łodzi wycieczkowych i sportowych
27.32.Z	Produkcja pozostałych elektronicznych i elektrycznych przewodów i kabli	30.20.Z	Produkcja lokomotyw kolejowych oraz taboru szynowego – w zakresie ograniczonym do produkcji siedzeń dla taboru szynowego
27.33.Z	Produkcja sprzętu instalacyjnego	30.30.Z	Produkcja statków powietrznych, statków kosmicznych i podobnych maszyn – w zakresie ograniczonym do produkcji siedzeń do statków powietrznych, kosmicznych i podobnych maszyn
27.40.Z	Produkcja elektrycznego sprzętu oświetleniowego	30.92.Z	Produkcja rowerów i wózków inwalidzkich
27.51.Z	Produkcja elektrycznego sprzętu gospodarstwa domowego		
27.52.Z	Produkcja nieelektrycznego sprzętu gospodarstwa domowego		
27.90.Z	Produkcja pozostałego sprzętu elektrycznego – w zakresie ograniczonym do produkcji elektrycznych narzędzi do spawania i lutowania; produkcji ochronników przeciwprzepięciowych		
28.11.Z	Produkcja silników i turbin, z wyłączeniem silników lotniczych, samochodowych i motocyklowych – w zakresie ograniczonym do produkcji tłoków, pierścieni tłoków, gaźników do silników spalania wewnętrznego, silników Diesla itp.; produkcji zaworów wlotowych i wylotowych do silników spalania wewnętrznego		

30.99.Z	Produkcja pozostałego sprzętu transportowego, gdzie indziej niesklasyfikowana
31.01.Z	Produkcja mebli biurowych i sklepowych
31.02.Z	Produkcja mebli kuchennych
31.03.Z	Produkcja materaców
31.09.Z	Produkcja pozostałych mebli
32.11.Z	Produkcja monet
32.12.Z	Produkcja wyrobów jubilerskich i podobnych
32.13.Z	Produkcja sztucznej biżuterii i wyrobów podobnych
32.20.Z	Produkcja instrumentów muzycznych
32.30.Z	Produkcja sprzętu sportowego
32.40.Z	Produkcja gier i zabawek
32.50.Z	Produkcja urządzeń, instrumentów oraz wyrobów medycznych, włączając dentystyczne – w zakresie ograniczonym do produkcji termometrów medycznych, laboratoryjnych wag, inkubatorów i różnorodnych przyrządów, aparatów, instrumentów pomiarowych i kontrolnych; produkcji okularów korekcyjnych, okularów przeciwsłonecznych, soczewek wykonywanych na receptę, soczewek kontaktowych, okularów ochronnych
32.91.Z	Produkcja mioteł, szczotek i pędzli
32.99.Z	Produkcja pozostałych wyrobów, gdzie indziej niesklasyfikowana
33.11.Z	Naprawa i konserwacja metalowych wyrobów gotowych – w zakresie ograniczonym do naprawy i konserwacji grzejników i kotłów centralnego ogrzewania
33.12.Z	Naprawa i konserwacja maszyn
33.13.Z	Naprawa i konserwacja urządzeń elektronicznych i optycznych
33.14.Z	Naprawa i konserwacja urządzeń elektrycznych
33.15.Z	Naprawa i konserwacja statków i łodzi
33.19.Z	Naprawa i konserwacja pozostałego sprzętu i wyposażenia
33.20.Z	Instalowanie maszyn przemysłowych, sprzętu i wyposażenia
35.11.Z	Wytwarzanie energii elektrycznej
35.21.Z	Wytwarzanie paliw gazowych – w zakresie ograniczonym do produkcji gazu uzyskanego jako produkt uboczny pochodzenia rolniczego lub z odpadów
35.30.Z	Wytwarzanie i zaopatrywanie w parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
37.00.Z	Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków
38.11.Z	Zbieranie odpadów innych niż niebezpieczne

38.12.Z	Zbieranie odpadów niebezpiecznych
38.21.Z	Obróbka i usuwanie odpadów innych niż niebezpieczne
38.22.Z	Przetwarzanie i unieszkodliwianie odpadów niebezpiecznych
38.32.Z	Odzysk surowców z materiałów segregowanych
39.00.Z	Działalność związana z rekultywacją i pozostała działalność usługowa związana z gospodarką odpadami
41.20.Z	Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych
42.11.Z	Roboty związane z budową dróg i autostrad
42.21.Z	Roboty związane z budową rurociągów przesyłowych i sieci rozdzielczych – w zakresie ograniczonym do wiercenia i obudowywania studni
42.99.Z	Roboty związane z budową pozostałych obiektów inżynierii lądowej i wodnej, gdzie indziej niesklasyfikowane
43.11.Z	Rozbiórka i burzenie obiektów budowlanych
43.12.Z	Przygotowanie terenu pod budowę
43.13.Z	Wykonywanie wykopów i wierceń geologiczno-inżynierskich
43.21.Z	Wykonywanie instalacji elektrycznych
43.22.Z	Wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych
43.29.Z	Wykonywanie pozostałych instalacji budowlanych
43.31.Z	Tynkowanie
43.32.Z	Zakładanie stolarki budowlanej
43.33.Z	Posadzkarstwo; tapetowanie i oblicowywanie ścian
43.34.Z	Malowanie i szklenie
43.39.Z	Wykonywanie pozostałych robót budowlanych wykończeniowych
43.91.Z	Wykonywanie konstrukcji i pokryć dachowych
43.99.Z	Pozostałe specjalistyczne roboty budowlane, gdzie indziej niesklasyfikowane
45.20.Z	Konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli
45.32.Z	Sprzedaż detaliczna części i akcesoriów do pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli
46.11.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą płodów rolnych, żywych zwierząt, surowców dla przemysłu tekstylnego i półproduktów
46.13.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą drewna i materiałów budowlanych

46.15.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą mebli, artykułów gospodarstwa domowego i drobnych wyrobów metalowych
46.16.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą wyrobów tekstylnych, odzieży, wyrobów futrzarskich, obuwia i artykułów skórzanych
46.21.Z	Sprzedaż hurtowa zboża, nieprzetworzonego tytoniu, nasion i pasz dla zwierząt
46.22.Z	Sprzedaż hurtowa kwiatów i roślin
46.23.Z	Sprzedaż hurtowa żywych zwierząt
46.24.Z	Sprzedaż hurtowa skór
46.31.Z	Sprzedaż hurtowa owoców i warzyw
46.32.Z	Sprzedaż hurtowa mięsa i wyrobów z mięsa
46.33.Z	Sprzedaż hurtowa mleka, wyrobów mleczarskich, jaj, olejów i tłuszczów jadalnych
46.34.B	Sprzedaż hurtowa napojów bezalkoholowych
46.36.Z	Sprzedaż hurtowa cukru, czekolady, wyrobów cukierniczych i piekarskich
46.37.Z	Sprzedaż hurtowa herbaty, kawy, kakao i przypraw
46.38.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałej żywności, włączając ryby, skorupiaki i mięczaki
46.41.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów tekstylnych
46.42.Z	Sprzedaż hurtowa odzieży i obuwia
46.43.Z	Sprzedaż hurtowa elektrycznych artykułów użytku domowego
46.44.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów porcelanowych, ceramicznych i szklanych oraz środków czyszczących
46.45.Z	Sprzedaż hurtowa perfum i kosmetyków
46.46.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów farmaceutycznych i medycznych
46.47.Z	Sprzedaż hurtowa mebli, dywanów i sprzętu oświetleniowego
46.48.Z	Sprzedaż hurtowa zegarków, zegarów i biżuterii
46.49.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych artykułów użytku domowego
46.51.Z	Sprzedaż hurtowa komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania
46.52.Z	Sprzedaż hurtowa sprzętu elektronicznego i telekomunikacyjnego oraz części do niego
46.61.Z	Sprzedaż hurtowa maszyn i urządzeń rolniczych oraz dodatkowego wyposażenia
46.62.Z	Sprzedaż hurtowa obrabiarek
46.63.Z	Sprzedaż hurtowa maszyn wykorzystywanych w górnictwie, budownictwie oraz inżynierii lądowej i wodnej
46.64.Z	Sprzedaż hurtowa maszyn dla przemysłu

	tekstylnego oraz maszyn do szycia i maszyn dziewiarskich
46.65.Z	Sprzedaż hurtowa mebli biurowych
46.66.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych maszyn i urządzeń biurowych
46.69.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych maszyn i urządzeń
46.73.Z	Sprzedaż hurtowa drewna, materiałów budowlanych i wyposażenia sanitarnego
46.74.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów metalowych oraz sprzętu i dodatkowego wyposażenia hydraulicznego i grzejnego
46.75.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów chemicznych
46.76.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych półproduktów
46.77.Z	Sprzedaż hurtowa odpadów i złomu
47.11.Z	Sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności, napojów i wyrobów tytoniowych
47.19.Z	Pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach
47.21.Z	Sprzedaż detaliczna owoców i warzyw prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.22.Z	Sprzedaż detaliczna mięsa i wyrobów z mięsa prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.23.Z	Sprzedaż detaliczna ryb, skorupiaków i mięczaków prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.24.Z	Sprzedaż detaliczna pieczywa, ciast, wyrobów ciastkarskich i cukierniczych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.29.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałej żywności prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.41.Z	Sprzedaż detaliczna komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach – w zakresie ograniczonym do sprzedaży detalicznej komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania
47.42.Z	Sprzedaż detaliczna sprzętu telekomunikacyjnego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.43.Z	Sprzedaż detaliczna sprzętu audiowizualnego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.51.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.52.Z	Sprzedaż detaliczna drobnych wyrobów metalowych, farb i szkła prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach

47.53.Z	Sprzedaż detaliczna dywanów, chodników i innych pokryć podłogowych oraz pokryć ściennych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.54.Z	Sprzedaż detaliczna elektrycznego sprzętu gospodarstwa domowego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.59.Z	Sprzedaż detaliczna mebli, sprzętu oświetleniowego i pozostałych artykułów użytku domowego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.61.Z	Sprzedaż detaliczna książek prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.62.Z	Sprzedaż detaliczna gazet i artykułów piśmiennych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.63.Z	Sprzedaż detaliczna nagrań dźwiękowych i audiowizualnych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.64.Z	Sprzedaż detaliczna sprzętu sportowego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.65.Z	Sprzedaż detaliczna gier i zabawek prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.71.Z	Sprzedaż detaliczna odzieży prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.72.Z	Sprzedaż detaliczna obuwia i wyrobów skórzanych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.73.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów farmaceutycznych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.74.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów medycznych, włączając ortopedyczne, prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.75.Z	Sprzedaż detaliczna kosmetyków i artykułów toaletowych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.76.Z	Sprzedaż detaliczna kwiatów, roślin, nasion, nawozów, żywych zwierząt domowych, karmy dla zwierząt domowych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.77.Z	Sprzedaż detaliczna zegarków, zegarów i biżuterii prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.78.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych nowych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.79.Z	Sprzedaż detaliczna artykułów używanych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.81.Z	Sprzedaż detaliczna żywności, napojów i wyrobów tytoniowych prowadzona na straganach i targowiskach

47.82.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych, odzieży i obuwia prowadzona na straganach i targowiskach
47.89.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych wyrobów prowadzona na straganach i targowiskach
47.91.Z	Sprzedaż detaliczna prowadzona przez domy sprzedaży wysyłkowej lub Internet
47.99.Z	Pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona poza siecią sklepową, straganami i targowiskami
49.39.Z	Pozostały transport lądowy pasażerski, gdzie indziej niesklasyfikowany
49.41.Z	Transport drogowy towarów
49.42.Z	Działalność usługowa związana z przeprowadzkami
50.10.Z	Transport morski i przybrzeżny pasażerski
50.20.Z	Transport morski i przybrzeżny towarów
50.30.Z	Transport wodny śródlądowy pasażerski
50.40.Z	Transport wodny śródlądowy towarów
52.10.A	Magazynowanie i przechowywanie paliw gazowych
52.10.B	Magazynowanie i przechowywanie pozostałych towarów
52.21.Z	Działalność usługowa wspomagająca transport lądowy
52.29.B	Działalność śródlądowych agencji transportowych
52.29.C	Działalność pozostałych agencji transportowych
53.20.Z	Pozostała działalność pocztowa i kurierska
55.10.Z	Hotele i podobne obiekty zakwaterowania
55.20.Z	Obiekty noclegowe turystyczne i miejsca krótkotrwałego zakwaterowania
55.30.Z	Pola kempingowe (włączając pola dla pojazdów kempingowych) i pola namiotowe
55.90.Z	Pozostałe zakwaterowanie
56.10.A	Restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne
56.10.B	Ruchome placówki gastronomiczne
56.21.Z	Przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering)
56.29.Z	Pozostała usługowa działalność gastronomiczna
56.30.Z	Przygotowywanie i podawanie napojów
58.19.Z	Pozostała działalność wydawnicza
58.29.Z	Działalność wydawnicza w zakresie pozostałego oprogramowania
62.01.Z	Działalność związana z oprogramowaniem
62.02.Z	Działalność związana z doradztwem w zakresie informatyki

62.03.Z	Działalność związana z zarządzaniem urządzeniami informatycznymi
62.09.Z	Pozostała działalność usługowa w zakresie technologii informatycznych i komputerowych
63.11.Z	Przetwarzanie danych; zarządzanie stronami internetowymi (hosting) i podobna działalność
66.21.Z	Działalność związana z oceną ryzyka i szacowaniem poniesionych strat
66.22.Z	Działalność agentów i brokerów ubezpieczeniowych
66.29.Z	Pozostała działalność wspomagająca ubezpieczenia i fundusze emerytalne
69.20.Z	Działalność rachunkowo-księgowa; doradztwo podatkowe
70.21.Z	Stosunki międzyludzkie (public relations) i komunikacja
70.22.Z	Pozostałe doradztwo w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i zarządzania
71.11.Z	Działalność w zakresie architektury
71.12.Z	Działalność w zakresie inżynierii i związane z nią doradztwo techniczne
71.20.A	Badania i analizy związane z jakością żywności
71.20.B	Pozostałe badania i analizy techniczne
73.11.Z	Działalność agencji reklamowych
73.12.A	Pośrednictwo w sprzedaży czasu i miejsca na cele reklamowe w radio i telewizji
73.12.B	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w mediach drukowanych
73.12.C	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w mediach elektronicznych (Internet)
73.12.D	Pośrednictwo w sprzedaży czasu i miejsca na cele reklamowe w pozostałych mediach
73.20.Z	Badanie rynku i opinii publicznej
74.20.Z	Działalność fotograficzna
74.30.Z	Działalność związana z tłumaczeniami
74.90.Z	Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, gdzie indziej niesklasyfikowana – w zakresie ograniczonym do kontroli dokumentów przewozowych, informacji dotyczących stawek za fracht; doradztwa w zakresie agronomii; doradztwa związanego z bezpieczeństwem
75.00.Z	Działalność weterynaryjna
77.11.Z	Wynajem i dzierżawa samochodów osobowych i furgonetek
77.12.Z	Wynajem i dzierżawa pozostałych pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli
77.21.Z	Wypożyczanie i dzierżawa sprzętu rekreacyjnego i sportowego

77.22.Z	Wypożyczanie kaset wideo, płyt CD, DVD itp.
77.29.Z	Wypożyczanie i dzierżawa pozostałych artykułów użytku osobistego i domowego
77.31.Z	Wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń rolniczych
77.32.Z	Wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń budowlanych
77.33.Z	Wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń biurowych, włączając komputery
77.34.Z	Wynajem i dzierżawa środków transportu wodnego
77.35.Z	Wynajem i dzierżawa środków transportu lotniczego – w zakresie ograniczonym do wynajmu balonów bez załogi
77.39.Z	Wynajem i dzierżawa pozostałych maszyn, urządzeń oraz dóbr materialnych, gdzie indziej niesklasyfikowane
78.10.Z	Działalność związana z wyszukiwaniem miejsc pracy i pozyskiwaniem pracowników
78.20.Z	Działalność agencji pracy tymczasowej
78.30.Z	Pozostała działalność związana z udostępnianiem pracowników
79.11.A	Działalność agentów turystycznych
79.11.B	Działalność pośredników turystycznych
79.12.Z	Działalność organizatorów turystyki
79.90.A	Działalność pilotów wycieczek i przewodników turystycznych
79.90.B	Działalność w zakresie informacji turystycznej
79.90.C	Pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji, gdzie indziej niesklasyfikowana
80.10.Z	Działalność ochroniarska, z wyłączeniem obsługi systemów bezpieczeństwa
80.20.Z	Działalność ochroniarska w zakresie obsługi systemów bezpieczeństwa
80.30.Z	Działalność detektywistyczna
81.21.Z	Niespecjalistyczne sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych
81.22.Z	Specjalistyczne sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych
81.29.Z	Pozostałe sprzątanie
81.30.Z	Działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni
82.11.Z	Działalność usługowa związana z administracyjną obsługą biura
82.19.Z	Wykonywanie fotokopii, przygotowywanie dokumentów i pozostała specjalistyczna działalność wspomagająca prowadzenie biura
82.30.Z	Działalność związana z organizacją targów, wystaw i kongresów

82.92.Z	Działalność związana z pakowaniem
82.99.Z	Pozostała działalność wspomagająca prowadzenie działalności gospodarczej, gdzie indziej niesklasyfikowana – w zakresie ograniczonym do usług stenografii, stenotypii; usług przyjmowania telefonów
85.10.Z	Wychowanie przedszkolne
85.32.A	Technika – wyłącznie w zakresie szkół zawodowych dla dorosłych poniżej poziomu uniwersyteckiego, włączając szkoły nauki jazdy dla zawodowych kierowców; kształcenia ludzi dorosłych, tj. osób, które nie podlegają obowiązkowej edukacji
85.32.B	Zasadnicze szkoły zawodowe – wyłącznie w zakresie szkół zawodowych dla dorosłych poniżej poziomu uniwersyteckiego, włączając szkoły nauki jazdy dla zawodowych kierowców; kształcenia ludzi dorosłych, tj. osób, które nie podlegają obowiązkowej edukacji
85.51.Z	Pozaszkolne formy edukacji sportowej oraz zajęć sportowych i rekreacyjnych
85.52.Z	Pozaszkolne formy edukacji artystycznej – w zakresie ograniczonym do działalności szkół tańca i instruktorów tańca
85.53.Z	Pozaszkolne formy edukacji z zakresu nauki jazdy i pilotażu
85.59.A	Nauka języków obcych
85.59.B	Pozostałe pozaszkolne formy edukacji, gdzie indziej niesklasyfikowane
86.90.A	Działalność fizjoterapeutyczna
87.20.Z	Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób z zaburzeniami psychicznymi
87.30.Z	Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych
87.90.Z	Pozostała pomoc społeczna z zakwaterowaniem

88.91.Z	Opieka dzienna nad dziećmi
90.01.Z	Działalność związana z wystawianiem przedstawień artystycznych – w zakresie ograniczonym do działalności cyrkowej
91.01.A	Działalność bibliotek
93.11.Z	Działalność obiektów sportowych
93.12.Z	Działalność klubów sportowych
93.13.Z	Działalność obiektów służących poprawie kondycji fizycznej
93.19.Z	Pozostała działalność związana ze sportem
93.21.Z	Działalność wesołych miasteczek i parków rozrywki
93.29.Z	Pozostała działalność rozrywkowa i rekreacyjna
95.12.Z	Naprawa i konserwacja sprzętu (tele)komunikacyjnego – w zakresie ograniczonym do naprawy telefonów przenośnych i kamer
95.21.Z	Naprawa i konserwacja elektronicznego sprzętu powszechnego użytku
95.22.Z	Naprawa i konserwacja urządzeń gospodarstwa domowego oraz sprzętu użytku domowego i ogrodniczego
95.23.Z	Naprawa obuwia i wyrobów skórzanych
95.24.Z	Naprawa i konserwacja mebli i wyposażenia domowego
95.25.Z	Naprawa zegarów, zegarków oraz biżuterii
95.29.Z	Naprawa pozostałych artykułów użytku osobistego i domowego
96.01.Z	Pranie i czyszczenie wyrobów włókienniczych i futrzarskich
96.02.Z	Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne
96.03.Z	Pogrzeby i działalność pokrewna
96.04.Z	Działalność usługowa związana z poprawą kondycji fizycznej
96.09.Z	Pozostała działalność usługowa, gdzie indziej niesklasyfikowana

